

A Báthory-barlang.

Budapest, aug. 7.

Élt a tizenötödik században egy fiatal leventé: *Báthory László*. Megunva lovagi tornát, harci játékokot, beállt a pálosok szerzetébe. Belemerült az egyház latin tudományosságába, de lelkében sajátságos álom élt: álom egy nemzetről és egy nemzeti nyelvről . . . Milyen különös álom lehetett ez a középkor derekán, mikor a humanista szellem oly mérhetetlen, büszke magasságban állott a nép és a nép nyelve, a *lingua rustica* fölött. De a fiatal pálos barát, elhagyva még a kolostort is, a hegyoldal rengetegében egy barlangba vonult, a hol husz év alatt lefordította magyar nyelvre a bibliát és megírta magyar nyelven a szentek életét. Egy csomó diszes, iniciálés fóliáns a husz évi munka eredménye. Maga Mátyás király hallja a könyvek híret és megszerzi őket könyvtára számára. Az első magyar biblia a Korvinák sorsára jut. Talán elpusztult, talán lappang még valahol. De az író emlékezete föléledt. Közel öt évszázaddal később fölkutatták *Báthory László* barlangját a Hárshegy oldalán. A bozót benőtte, az iszap befolyta, a falevél betömte. Egykoru írások nyomán keresték meg lelkes ifjak. Mikor rátaláltak, a székesfőváros dicséretes áldozatkészséggel föltárta s *Boldog Báthory Lajos* emlékezetét egy szép márványtáblán örökitette meg. A budai hegyvidék egy természeti nevezetességgel, a magyar irodalom egy értékes emlékekkel lett gazdagabb.

A barlang fölavató ünnepét vasárnap délelőtt tartották meg. Az ünneplő társaság a Szép Juhásznénál, annak az egykori pálos monostornak a helyén gyült össze, melynek tagja volt *Báthory László*. Pompásan kitisztított, kavicsos uton vonult föl aztán a barlanghoz, mely a Nagy Hárshegy délkeleti oldalán van, közel a hegy csuczához. Zászlódiszben állott a barlang bejárata, mikor a társaság fölért. Jobbról-balról a rács mellett sisakos rendőrök és fővárosi erdőőrök álltak sorfalat.

Tárogató hangja szólalt meg. A régi kurucnóták után ügyes átmenettel fölcsendült a Himnusz s egyszerre kóruvá lett az összegyült közönség: messze beleharsogott az erdő csöndjébe az Isten áldd meg a magyart . . .

Ezután *Sigray Pál* lépett a dobogóra, s mint elnöke a Zugligeti Egyesületnek, mely a barlang föltárását és megjelölését indítványozta, ünnepi beszédet mondott. A beszéd kitünő történelmi képét adja a kornak, melyből *Báthory* kikerült. Kezdi a pálosrend, az egyetlen magyar szerzetesrend történetével. Első adatunk a pálosrendről a tizenharmadik század első évtizedébe nyulik vissza, mikor *Benedek pécsi püspök* meghallotta, hogy az ireghi hegyek rengetegekben remeték tanyáznak; a püspök összegyűjtötte őket és számukra 1215-ben *Patacson*, *Baranyamegyében* kolostort alapított. Mivel a kolostor első lakói remetékből lettek, Remete Szent Pálról elnevezi őket pálosrendűeknek. 1950 *Özséb esztergomi kanonok* a pilisi hegység remetéiből szervezi a pilis-szentkereszti kolostort. 1300-ban *Lőrinc pálosrendi szerzetes* a budai Szép Juhászné telkén, mely most *Jansa Nándorné* tulajdona, monostort kezd építeni.

Hench János gróf (a budai hegyvidék akkori földesura). *Velencei* Pál gazdag budai polgár, később *Róbert Károly* király támogatásával a budai monostor gyönyörű, hatalmas épületté lesz: negyven-negyven öl szélességű mindegyik oldala, közepén templom, melyet olasz mesterek építettek vörös, fehér és kék márványból. A szobrok nagyrésze egy művész pálosbarát, Vince alkotása, a főbejáratot két magas monolitoszlop díszítette. A főoltárt Szent Lőrinc vértanúnak szentelték s róla nevezték el a templomot és kolostort Buda-Szent-Lőrinci monostornak. Jobbra állt a Szentkereszt oltára, balra a Szent István kápolna, benne, mint ereklye Szent Pál teste, melyet Nagy Lajos szerzett meg a velenceiektől. A kolostorban százötvennél több szoba volt, kellett is: a rend időközben elterjedt, gyarapodott vagyonban és tekintélyben, a Budán járt Gentilis bíboros ajánlatára a pápa megerősítette, mint első és *equetlen kizárólagosan magyar szerzetes rendet*. A pápák egyremásra kedveznek a rendnek: V. Marton elrendeli, hogy a pálosok generálisai csak magyar ember lehet és csak Magyarországon választható, VIII. Ince pápa a generálisnak megadja a kisebb bünökre az abszolúció jogát, Mátyás király pedig pallosjogot ad a szerzetnek, Mátyás különben is gyakori vendége volt a Szentlőrinci monostornak. Az országolás gondjaitól elfáradva néha éjnek idején is kilovagolt s napokig ott időzött a barátok közt.

Itt élt *Báthory László*. Régi nemesi család sarja, mely később fejedelmet is adott Erdélyországnak. Eleinte katonáskodott, a hogy az akkori nemesi levették szokták, de az ismeretekre szomjas, gondolkodó természete tudományos pályára vitte: jogot, filozófiát tanult, s doktora is lett mind a két fakultásnak. Belépett a pálosok rendjébe. Mint fiatal novicius nagy dologra határozza el magát: hogy magyar nyelvre lefordítja a bibliát és ugyancsak magyar nyelven megírja a szentek életét. Erre a feladatra azonban nem volt alkalmas a budai monostor eleven, nyüzgő életével. Minduntalan jöttek-mentek az idegen országokból való pálos-testvérek küldöttségei, a fejedelmi és főúri vendégek. *Báthory László* csöndes, zavartalan helyre vágyódott és visszavonult a monostor fölött lévő barlangba, a hárshegy napkeleti oldalára és teljes husz esztendő telt itt szakadatlan munkában, 1437-től 1457-ig. Egykoru festményből látjuk: kerek asztal előtt karosszéken ül, tollal a kezében, előtte foliások, föléje borulnak a barlang sziklái. Gyönyörű iniciális betűsorokat rótt a pergamentre s megalkotta háromszáz évvel a magyar nyelv megújodása előtt az első magyar könyvet.

Sajnos, *Báthory* írásai elvesztek. A bibliát *Mátyás* király szerezte meg a *Korvina*-könyvtár számára, a törökök azonban elrabolták s azóta nyoma veszett. Talán elpusztult, talán még valami keleti könyvtárban lappang. Megbecsülhetetlen értékű könyve volna a magyar irodalomnak.

Hogy megvolt, annak hiteles bizonyítékát bírjuk *Dombrói Márk* pálos-rendű barát regisztrumában, mely a pálos-rend megirandó történetéhez készült, de a melyet *Dombrói* rendszeresen földolgozni nem tudott, mert időközben meghalt. *Gyöngyesi Gergely* írta meg az adatgyűjtemény alapján a pálosok történetét latin nyelven. Mikor a török a *Buda-szentlőrinci* monostort is kirabolta és földulta, *Gyöngyesi* könyvét az egyik menekülő barát *Lepoglavára* (az akkori *Szlavóniába*), a pálosok másik kolostorába vitte magával. Mikor *II. József* császár a rendet fölsláta, a kézirat a magyar Tudományegyetemi könyvtárába került, a hol még ma is megvan.

Gyöngyesi bőven és részletesen beszél *Báthory Lászlóról*, könyveiről, remeteségéről. A barlang fekvését is pontosan meghatározza. Most, mikor a barlangot fölkeresték, e leírás nyomán indultak. Még egy dokumentumunk maradt *Báthory Lászlóról*: egy festmény, mely halálát ábrázolja. *Báthory*, minekutána befejezte munkáit, visszatért a monostorba. Ott halt meg az oltár előtt, misézés közben, teljes papi ornátusban. Ezt a jelenetet egy kép örökíti meg, mely még megvan a *Lengyelországi Censztóhová* kolostorban.

A barlang a török hódoltság idején feledésbe ment, ellepte a falevél, a föld, elrejtette az erdő sűrűje. A hol a tudós remete róta a cifra gótikus betűt, az aranyhimes iniciálét, a hol a feszülete és imzámolya állott, az a hely most kigyók és vadállatok buvóhelye lett.

A *Zugligeti Egyesület* érdeme, hogy a barlang emlékét visszaidézte, a helyet felkutatta és mikor csakugyan rátalált: fölkerette a székesfővárost, tegye járhatóvá, tisztíttassa meg és vegye gondozásába. Ezt a főváros dicséretes áldozatkésztséggel meg is tette s ezért most *Sigray* köszönetet is mondott a székesfőváros jelenvolt képviselőjének.

Köszönetet mondott a szónok végül *Vaszary* Kolos bíboros herceggprimásnak, a ki *Kohl* Medárd püspök révén meleghangu levelet intézett a bizottsághoz, *Forster* Gyula bárónak, a Műemlékek Országos Bizottsága elnökének és a Történelmi Társulatnak, mely szintén meleg szavakkal méltatta a *Zugligeti Egyesület* fáradozását.

Végül gyönyörű fohászban azt a dicsőséges korszakot kérte újra Magyarországnak, melyben *Báthory* László élt és munkáit megírta, azt az impériumot, melynek magyar kulturáját szolgálta ez a pálosrendi szerzetes.

A közönség, mely időközben hatalmasan megnőtt s a barlang az egész hegyoldalt elfoglalta, zajosan megéljenzte *Sigray* Pál közel egy órás beszédét. Ezután a főváros nevében *Déri* Ferenc dr. tanácsos beszélt, s a főváros gondozásába vette a barlangot és az emléktáblát. A *Szózat* elnéklése után bevonultak a barlangba. Tíz-tizenöt lépcső vezet az első nagy üregbe, onnan kisebb-nagyobb folyosók ereszkednek lefelé. A folyosók mentén fülkék és mélyedések. A főváros a barlanghoz vezető összes utakat megjelölte. Már az első nap tömérdek látogatója volt a főváros e legújabb nevezetességének.

Folyosói beszélgetés.

Budapest, aug. 7.

— Tessék! Tisza után Tallián! Nem megmondtam neked a multkor, hogy itt rendszerről van szó?

— Szégyeljétek magatokat. Ellenzék még nem dolgozott csunyább rendszerrel, mint ti.

— Miért? Mert az uralkodó párt sajátjának tekintti a közüzemeket és intézményeket? Mert visszaél velük a közönség rovására napról napra a nemzeti akarat nevében? S mert mi ezt üldözzük, mert nem tűrjük, hogy itt venezuelai állapotok teremődjenek? Ezért szégyeljük magunkat? . . .

— Barátom ne példálózz Venezuelával. Ott, ha az ember megrendel egy vasuti fülkét, azt senki se foglalja el az orra elől, Venezuelában gallérijánál fogva kitelepiténék az ilyen utast a kocsiból. Ez csak nálunk, Nagybecskereken lehetséges. S az az érdekes, hogy még *Polónyi* viselkedett úgy, mintha Tallián lenne a tolakodó . . .

— *Polónyi* a közönség jogát védelmezte, s az egyenlőség elvének szerzett érvényesülést . . .

— De még milyen bravurosan. Egész kis nemzeti ellentállást játszott végig a fülkében. Hiába ez, úgy látszik, a véretekben van. *Polónyi* is technikai obstrukcióval kezdte. Jött a szegény jámbor kalauz, a nagyságos ur kidobta. Jött a vasuti tiszt, nem volt egy csillagja sem, a nagyságos ur kidobta. Jött a csendőr, a ki úgy látszik gyöngé lett volna *Fabricius*-nak, mert szintén megretírált a nagyságos ur előtt. S mindez hogy történhetett így? Mi bénította meg a hatalom embereit, mi fagyasztotta meg szívükben a vért, ajkukon a szót? A nagyságos ur kedvezményes vasuti jegye. Egyszóval a nemzeti ellentállás győzött, a mungó-utasnak tágasabb lett odakünn. Az obstrukció egyedül maradt a bársny lócán. Egyedült maradt, végigheveredett és szivarra gyújtott. Az történt, a mit ő akart. Így sajátítja ki nálunk a közüzemeket az uralkodópárt . . .

— Már pedig legyetek elkészülve rá, hogy ez csak beharangozás volt. Ki fogjuk terjeszteni az ellenőrzést az egész országra, az egész adminisztrációra, minden részletére az állami hatalom gyakorlásának, hogy a visszaéléseket megakadályozzuk. Igazad van, nemcsak a Házban csinálunk obstrukciót, ez csak félmunka lenne, de mindenütt, a hol megcsiphetünk benneteket. A vasuton épp úgy nyomotokban leszünk, mint a hajón, a postán épp úgy, mint a villámon, az állami fürdőkhöz épp úgy, mint a minisztériumokban. De nem fogjuk tűrni, hogy a magánérdek végképpen eluralkodjék s a párt-politika mindenhatóságot biztosítson a támogatóinak . . .

— Kíváncsivá teszel. És hogy fogjátok ezt a régi jó velencei módszert alkalmazni?